

Den kontekstuelle modellen

Uholdbar vitenskapsposisjon

Torgeir M. Hillestad

professor i psykologi, Universitetet i Stavanger

Årsakssammenhenger lar seg ikke kun forklare ut fra sosiale forhold.

En takk til psykiater Alv A. Dahl for hans fagessay «En blindgate» i Psykologtidsskriftets julinumner 2020, der han retter en grunnleggende kritikk mot den såkalte kontekstuelle modellen, som de senere år er blitt lansert som alternativ til mer etablerte og benyttede modeller i psykiatrisk teori og praksis.

Logisk-teoretisk presisering

Etter mitt syn lykkes Dahl gjennom sitt relativt kortfattede essay på en overbevisende måte å demonstrere det forfeilede i det kontekstuelle prosjektet. Kort fortalt forsøker dette prosjektet å eliminere all individforståelse og alle forklaringer når det gjelder psykiske lidelser, til fordel for en modell som utelukkende tar utgangspunkt i sosiale belastninger mennesker er utsatt for. Pasientenes reaksjoner på dette er da for normale å regne. Noen egentlig psykisk sykdom med opphav i individet selv, det være seg av biologisk eller psykisk art, eksisterer følgelig ikke.

Den biopsykososiale modellen, som den kontekstuelle modellen altså ser ut til å avvise, er imidlertid nøkkelen til å forstå årsakssammenhengene, både når det gjelder psykiske lidelser i seg selv og samtidig det uholdbare vitenskapskonseptet den kontekstuelle tenkningen er beheftet med. En logisk-teoretisk presisering kan være på sin plass: Det er ikke mulig å forklare psykiske problemer, enten en forstår disse som sykdommer eller som naturlige reaksjoner, som resultat utelukkende av de stressrelaterte og belastende omstendighetene de oppstår i. Slike faktorer er naturligvis av signifikant betydning som utløsende faktorer, men ikke som overordnede kausalbetingelser som ekskluderer andre kausalkonsept, slik kontekstualismen forutsetter.

Egenbetingelser

Kausalforhold lar seg ikke forklare ut fra én-faktorbetingelser – i dette tilfellet sosiale forhold – som kontekstforståelsen ensidig vektlegger, fordi en da ikke er i stand til å redegjøre for hvordan og hvorfor et observert fenomen kan oppstå i det hele tatt. Et fenomen kan ikke være årsak til seg selv. Det må minst to eller flere faktorer til. Hvis for eksempel sosiale forhold skal forklare menneskelige problemer, må en i tillegg ha begrep for egenbetingelser hos mennesket som berøres av disse forholdene, for å forklare hvorfor de reagerer på den måten de gjør.

Et enkelt bilde klargjør dette: Hvis vi forestiller oss at vi blander to kjemiske stoffer, får vi en helt bestemt reaksjon. Men denne reaksjonen må selvsagt fremkomme som et resultat av begge stoffers egenskaper i utgangspunktet, noe annet ville være en umulighet. Kontekstualismen på sin side vil bare kunne «forklare» at sosiale betingelser er årsak til menneskelige problemer *fordi* de er årsak til dem, altså en ren tautologi, eller selvforklaring. Et lignende problem står atferdsteorien overfor, når den vil forklare atferdsreaksjoner ut fra utelukkende forsterkning. Også her blir den «forklarende» konklusjonen at «forsterkeren forsterker fordi den forsterker».

Med andre ord, rene absurditeter fordi disse retningene ikke tar inn over seg at det ikke kan være snakk om mono-kausale enten eller-forklaringer, men i stedet både og-forklaringer som er i stand til å inkludere flere variabler og betingelser på ulike nivå. Noe den biopsykososiale modellen, som Dahl refererer til, på sin side er i stand til.

Referanser

- Dahl, Dahl, A.A. (2020). En blindgate. *Tidsskrift for Norsk psykologforening*, 57(7) 510–514.
- Hillestad, T.M. (2020). *Objektivitetslogikk og vitenskapsteori*. Concreto Forlag.
- Kinderman, P. (2016). *Fra sykeliggjort til aktiv deltaker*. Oslo: Abstrakt forlag.
- Aarre, T.F. (2018). *For en mindre medisinsk psykiatri*. Universitetsforlaget